

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ
ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ВЕЋУ ДРУШТВЕНО-
ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

(Назив већа научних области коме се
захтев упућује)

Број : 05-17/47

Датум: 22.06.2010.

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. СТ.5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

" Тип становања и квалитет живота особа са интелектуалном ометеношћу"

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ: ОЛИГОФРЕНОЛОГИЈА

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Мр ДАНИЕЛА /Миленко/ ТАМАШ

2. Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање:

Дефектолошки факултет у Београду

3. Година дипломирања: 1997.г.

4. Назив магистарске тезе кандидата: " Развој комуникативних способности и функционалност деце са аутизмом"

5. Назив факултета на коме је магистарска теза одбрањена:

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ, ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И
РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

6. Година одбране магистарске тезе: 2009.г.

Обавештавамо вас да је ВЕЋЕ ЗА МАСТЕР, СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ И ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ
(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 08.06.2010. године

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф.др Јасмина Ковачевић

Прилог: 1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем.

2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију
и рехабилитацију
Београд
Број: 4/131
Датум: 14.06.2010. године

На основу члана 123. став 3. и члана 128. Закона о високом образовању ("Сл.гласник Републике Србије", бр. 76/2005), члана 46. Статута, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију и предлога Већа одељења за олигофренологију, Веће за мастер, специјалистичке и докторске студије Универзитета у Београду, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 08.06.2010. године, донело је следећу

О Д Л У К У

I. Прихвата се Реферат Комисије за оцену научне заснованости предложене теме докторске дисертације: **"Тип становања и квалитет живота особа са интелектуалном ометеношћу"**, кандидата **мр Даниеле Тамаш**, дипломираног дефектолога.

II. Реферат о научној заснованости теме докторске дисертације доставља се на сагласност Универзитету у Београду.

III. Одлуку доставити: Универзитету у Београду, Кандидату, Служби за студентска питања, наставну и развојну делатност Факултета, секретару и архиви.

Председник Већа за мастер, специјалистичке
и докторске студије

Д Е К А Н

Проф. др Јасмина Ковачевић

**ВЕЋУ ЗА МАСТЕР, СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ И ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТА ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ**

Веће за мастер, специјалистичке и докторске студије Универзитета у Београду, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 09. 03. 2010. године, на основу члана 123. став 3. и члана 128 Закона о високом образовању ("Службени гласник Републике Србије", број 76/2005), члана 46 Статута Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију и предлога Већа одељења за олигофренологију, донело је одлуку о образовању Комисије за оцену научне заснованости предложене теме докторске дисертације **ТИП СТАНОВАЊА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ОСОБА СА ИНТЕЛЕКТУАЛНОМ ОМЕТЕНОШЋУ**, кандидата Даниеле Тамаш, магистра дефектолошких наука.

У комисију су именовани: проф. др Ненад Глумбић, ванредни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, проф. др Милица Глигоровић, ванредни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију и проф. др Иван Јерковић, ванредни професор Филозофског факултета у Новом Саду.

На основу приложене документације Комисија у саставу:

1. др Ненад Глумбић, ванредни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију,
2. др Милица Глигоровић, ванредни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију и
3. др Иван Јерковић, ванредни професор Филозофског факултета у Новом Саду

подноси Већу за мастер, специјалистичке и докторске студије, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, следећи

РЕФЕРАТ

А. Биографски подаци о кандидату

Мр Даниела Тамаш је рођена 18.09.1973. године у Новом Саду. На Дефектолошком факултету Универзитета у Београду (логопедски смер) дипломирала је 1997. године. Магистарску тезу под називом „Развој комуникативних способности и функционалност деце са аутизмом“, одбранила је на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију у Београду 2009. године.

Током 1997. и 1998. године Даниела Тамаш је радила као логопед у Предшколској установи „Бошко Буха“ у Врбасу. Од 1999. године ради у ШОСО „Милан Петровић“, у Организационој јединици за третман деце, омладине и одраслих са аутизмом, најпре као терапеут, а затим и као руководица, од 2006. године.

Учествовала је у раду бројних едукативних семинара и конференција у земљи и иностранству. Аутор је и координатор великог броја пројеката који се односе на унапређење социјалне партиципације и квалитета живота особа са аутизмом и особа са интелектуалном ометеношћу.

Члан је Друштва дефектолога града Новог Сада, Друшта за помоћ особама са аутизмом града Новог Сада и других струковних удружења.

Б. Објављени научни радови кандидата

Приручници

1. Шекуларац, М., Тамаш, Д., Лазор, Т., Гаши, Љ. М., Бјелановић, З., Пинтер, М., (2000). Свет иза дуге, Летњи третман деце са аутизмом, ШОСО „Милан Петровић, Нови Сад.
2. Тамаш, Д. Шекуларац, М. (2003). Радна свеска: вежбе графомоторике. библиотека Матице Српске. Нови Сад.
3. Тамаш Д. (2010). 10 година рада Организационе јединице за третман особа са аутизмом, ШОСО „Милан Петровић, Нови Сад.

Рад саопштен на скупу међународног значаја штампан у целини

1. Tamaš, D., Sekularac, M., Golubović, S. (2007). Multimodal Program of Children with Autism. *4th World Congress of the International Society of Physical and Rehabilitation Medicine*, June 10-14, Seoul, Korea, Abstracts, p. 340. ISPRM, MEDIMOND, *International Proceedings*, p. 15- 20.

Рад саопштен на скупу међународног значаја штампан у изводу

1. Tamas, D., Golubovic, S., Glumbic, N. (2008). Habilitation and Special Education in Children with Autism. *The 4th Jordanian and 3rd Pan Arab Congress in Physical Medicine, Arthritis and Rehabilitation*, 5-7 November 2008, Amman/Jordan.
2. Tamaš, D. Golubović, S. Glumbić, N. (2009). Development of communicative abilities in children with autism. *Proceedings of the 5th World Congress of the International Society of Physical and Rehabilitation Medicine - ISPRM*, June 13 – 17, 2009, Istanbul. Abstract Book, p. 770. and *Proceedings of the 16th European Congress of Physical and Rehabilitation Medicine*, Edizioni Minerva Medica.
3. Стефановска, А. Петрова, В. Стојчевска, Д. Тамаш, Д. Шекуларац, М. Ристић, Ј. (2003). Споредбена анализа на резултати од третманот на деца со аутизам по различни програми. Зборник на резимеа. Конференција на 10 години студии по дефектологија во Македонија. Охрид. Македонија.;стр: 213
4. Tamaš, D. Šekularac (2004). Činjenice i zablude o autizmu. Zbornik radova: XII defektološki izobraževalni dnevi, državna konferencija, Novi programi, novi izazivi – Društvo defektologov Slovenije, Pedagoška fakulteta univerze v Ljubljani, str. 27.

Рад саопштен на скупу националног значаја штампан у изводу

1. Шекуларац, М. Лазор, Т. Тамаш, Д. (2001). Летњи третман деце са аутизмом 2000. Нови Сад – дефектолошке радионице. Зборник резимеа радова. Дани дефектолога Југославије 2000. Аранђеловац, стр: 50.
2. Шекуларац, М. Цинклер, М. Тамаш, Д. (2001). Презентација пројекта „Змајеве дечије игре 2000.“. Зборник резимеа радова. Дани дефектолога Југославије 2001. Аранђеловац. стр: 49.

3. Тамаш, Д. (2002). Утицај радног ангажовања на развој манипулативне спретности деце са аутизмом. Зборник резимеа радова – Дани дефектолога Југославије 2002.; Херцег Нови. стр: 66.
4. Грујић, Н. Шекуларец, М. Тамаш, Д. (2002). Утицај тимског рада, дефектолог – стоматолог на припрему деце са аутизмом за стоматолошки преглед и третман. Зборник резимеа радова – Дани дефектолога Југославије 2002.; Херцег Нови. стр: 72.
5. Тамаш, Д. Шекуларец, М. Бјелановић, З (2003). Алтернативни облици едукације студената о процесу рехабилитације заснованој на друштвеној заједници. Зборник резимеа радова – Дани дефектолога Југославије 2003.; Херцег Нови. стр: 85
6. Тамаш, Д. Шекуларец, М. Стефановска, А. Ристић, Ј. (2003). „Упоредна анализа резултата третмана деце са аутизмом по различитим програмима“ – Зборник резимеа радова – Дани дефектолога Југославије 2003. Херцег Нови. стр: 94.
7. Тамаш, Д. Шекуларец, М. (2003). Извештај са Међународног семинара на тему: Савремене тенденције у третману особа са аутизмом. Зборник резимеа радова. Дани дефектолога Југославије 2003.; Херцег Нови. стр: 95.
8. Тамаш, Д. Шекуларец, М. (2005). Квантитативно квалитативна анализа података у установама и организацијама које се баве особама са аутизмом на територији Војводине. Зборник резимеа. Сабор ефектолога Србије и Црне Горе 2005. стр:70.
9. Тамаш, Д. Шекуларец, М. Крстић, А. Галовић Д. (2005). Самосталност и специфична подршка деци са аутизмом – резултати истраживања током рекреативне наставе деце са аутизмом – Гоч 2004. - Зборник резимеа. Сабор ефектолога Србије и Црне Горе 2005.стр:72
10. Шекуларец, М. Тамаш, Д. (2005). Социјалне вештине деце са аутизмом – могући приступ. Зборник резимеа. Сабор ефектолога Србије и Црне Горе 2005. стр:73
11. Тамаш, Д. Шекуларец, М. (2005). Основе употребе компјутера: посебан облик третмана деце са аутизмом. Зборник резимеа. Сабор ефектолога Србије и Црне Горе 2005. стр:78
12. Тамаш, Д. Шекуларец, М. (2005). Чињенице и заблуде о аутизму. Зборник резимеа. Сабор дефектолога Србије и Црне Горе 2005. стр:110
13. Тамаш Д., Ђурић Ј, Крстић А. (2007). Терапијско јахање за децу са аутизмом, Зборник радова Дани дефектолога Србије 2007, стр. 129
14. Тамаш Д., Ђурић Ј, Крстић А. (2007). Радна орјентација и припрема за радно ангажовање омладине са аутизмом, Зборник радова Дани дефектолога Србије 2007., стр. 128.
15. Шекуларец М.: Тамаш Д. (2008). Превенција дискриминације; Зборник радова Дани дефектолога Србије 2008, стр. 46.
16. Тамаш Д., Ђурић Ј., Панић Ј. (2009). Практична примена мултимодалног приступа у третману особа са аутизмом – планинарење; Зборник радова Дани дефектолога Србије 2009, стр. 78.

17. Тамаш Д. (2009). Припрема за самостални живот уз подршку за особе са аутизмом, Зборник радова Дани дефектолога Србије 2009, стр. 84.
18. Тамаш Д. (2010). Побољшање квалитета живота особа са аутизмом, Зборник радова Дани дефектолога Србије, 2010.

В. Образложење теме

1. Научна област

Предложени пројекат магистарске тезе спада у област специјалне едукације и рехабилитације (ужа научна област Специјална едукација и рехабилитација у олигофренологији).

2. Предмет рада

Инклузија је једна од основних поставки на којој почива актуелна реформа система социјалне заштите Републике Србије. Инклузија особа са интелектуалном ометеношћу подразумева њихову стварну и активну партиципацију у активностима заједнице чиме ће допринети властитом развоју и развоју саме заједнице.

Искуства из света показала су да је предуслов за реформисање услуга социјалне заштите примена низа мера у смислу превенције институционализације и спровођењу процеса деинституционализације и да је, као алтернатива институционалном моделу, потребно ослонити се на модел у заједници утемељене рехабилитације.

Социјални модел у рехабилитацији особа са интелектуалном ометеношћу је модел укључивања и подршке и у физичком смислу подразумева живот у заједници у уобичајеним стамбеним просторима. Живот у заједници и тиме просторна аутономија корисника чини битну одредницу нормализације живота особа са интелектуалном ометеношћу.

Становање уз подршку за особе са интелектуалном ометеношћу представља програм стручне подршке која ће им омогућити што самосталнији живот. Програм се спроводи у стамбеним јединицама у природном друштвеном окружењу. У Републици Србији постоје стандарди који се односе на техничке услове пружаоца услуга подршке особама са интелектуалном ометеношћу и структуру особља. Како бисмо побољшали квалитет услуга у области социјалне подршке неопходно је узети у обзир и субјективни доживљај корисника услуга и објективни квалитет резултата пружених услуга. Од посебног је значаја испитивање везе између типа животног аранжмана и квалитета живота особа са интелектуалном ометеношћу.

Основне димензије квалитета живота укључују: емоционално благостање, интерперсоналне односе, материјално благостање, лични развој, физичко благостање, самоопредељење, социјалну укљученост и остваривање права.

Осим организационих чинилаца, највећу препреку у процесу деинституционализације представљају проблеми у понашању. Проблеми у понашању особа са интелектуалном ометеношћу као што су агресија, аутоагресија, деструктивно понашање и слични облици понашања, према неким истраживањима често могу да буду изазвани спољашњим факторима као што су: фрустрације, осујећење потреба, ограничени избор активности или неадекватна комуникација. Учестало испољавање проблематичног понашања представља значај ризик реинституционализације.

3. Научни циљ истраживања

Основни циљ истраживања је утврђивање природе односа између квалитета живота и типа становања особа са интелектуалном ометеношћу. Такође ће бити испитан утицај проблематичног понашања на различите аспекте квалитета живота у различитим моделима

становања, као и учесталост стресних животних догађаја у примарној породици, институционалном смештају и становању уз подршку.

4. Методе истраживања

Узорком ће бити обухваћен 171 испитаник са лаком интелектуалном ометеношћу, старости између 25 и 45 година. Целокупан узорак биће подељен на три подузорка: 70 испитаника који живе у својим примарним породицама, 70 испитаника који живе у институцији и 31 испитаник са интелектуалном ометеношћу који је обухваћен Програмом самосталног живота уз подршку.

За процену квалитета живота испитаника са интелектуалном ометеношћу биће употребљена *Свеобухватна скала за процену квалитета живота (Comprehensive Quality Of Life Scale; ComQol – 15)*, (Cummins, 1997). Квалитет живота се процењује испитивањем објективних услова и субјективног доживљаја испитаника у седам области: материјално благостање, здравље, продуктивност, интимност, безбедност, положај у заједници и емоционално благостање.

За процену проблема у понашању све три групе испитаника користиће се два инструмента:

а) *Скала непријатељства и агресије за одрасле, Реактивна/Проактивна (The Adult Scale of Hostility and Aggression, Reactive/Proactive A-SHARP)*, (Matlock, Aman, 2010).

Овај инструмент обухвата 58 ајтема, сваки са ци кратак опис неког облика агресивног понашања. За сваки ајтем дат је опис од четири тачке, у распону од нула („никад се не дешава“) до три („веома често се дешава“). Скала даје могућност да се процени да ли је агресивно понашање примарно изазвано жељом да се постигне одређени циљ (проактивно), или је више импулсивно, изазвано досадом и као реакција на одређене поступке које називамо (реактивно). Одговори на питања у овом Скали су категорисани у две категорије, а то су: у ком интензитету се манифестује агресивно понашање и шта узрокује агресивно понашање.

б) *Упитник о функцијама понашања (Questions About Behavioral Function, QABF)* (Valmer, Maison)

Упитник је дизајниран за процену функционалних проблема у понашању особа са сметњама у развоју. QABF је инструмент за индиректну процена функције понашања који се састоји од 25 питања. Свако питање се састоји од четири ајтема на које одговори варирају у следећем распону фреквенције: никада, ретко, понекад и често. Инструмент даје могућност сврставања одговора у следећих пет категорија које имају значајну функцију у понашању: пажња, бекство, физички фактори, материјални фактори и несоцијални фактори. Тест је је конципиран у форми интервјуа који се спроводи са особом која је блиска испитанику који је процењиван и добро упозната са проблемом понашања које је испитивано.

Детекција животних догађаја који делују стресогено биће извршена применом *Упитника за процену стресних животних догађаја (Life Stress Inventory, Fogarty, Bramston, Cummins, 1997)*. Упитник има две форме са по 30 ајтема: прва форма је заснована на самопроцени, док је тзв. објективна скала намењена родитељима или старатељима особа са интелектуалном ометеношћу.

5. Актуелност проблематике у свету

Иако се процес деинституционализације везује за социјални модел ометености који представља доминанту парадигму у изучавању социјалне партиципације особа са интелектуалном ометеношћу, радови који процењују ефекте становања у заједници са аспекта процене квалитета живота, релативно су новијег датума. Систематска истраживања везе између квалитета живота и типа становања (нпр. Felce, Lowe, Jones, 2002) новијег су датума и врло су актуелна у земљама са развијеном праксом деинституционализације. У земљама, попут наше, у којима се чине тек иницијални покушаји у правцу организације самосталног живота уз

подршку за особе са интелектуалном ометеношћу, реализују се и бројни истраживачки пројекти усмерени на процену квалитета њиховог живота.

6. Очекивани резултати

Кандидаткиња очекује да ће сви аспекти квалитета живота особа са интелектуалном ометеношћу бити развијени у већој мери код оних испитаника који живе уз подршку, у односу на испитанике који живе у институцији или у примарној породици. Очекује се да ће реактивно агресивно понашање бити испољено значајно чешће од проактивне агресије, независно од типа животног аранжмана, али да ће учесталост реактивне агресије бити највећа код институционализованих испитаника, а најмања код испитаника обухваћених Програмом самосталног живота уз подршку. Кандидаткиња претпоставља и да ће учесталост стресогених догађаја имати значајан утицај на квалитет живота, без обзира на тип становања.

Г. ЗАКЉУЧАК

Пракса деинституционализације и становања уз подршку, представља својеврстан изазов за испитивање утицаја модела животног аранжмана на квалитет живота особа са интелектуалном ометеношћу. Иако врло актуелна у земљама са богатим искуством у имплементацији социјалног модела ометености, ова тема још увек није систематски истражена у нашој земљи.

Кандидаткања је, на основу темељног проучавања литературе страних аутора, актуелних законских прописа и властитих искустава, осмислила оригинални истраживачки пројекат, који је солидно методолошки заснован. Посебан квалитет предложеног пројекта докторске дисертације јесу очекиване практичне импликације истраживачких резултата у домену пружања подршке особама са интелектуалном ометеношћу.

Због свега наведеног Комисија предлаже Већу за мастер, специјалистичке и докторске студије Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду да мр Даниели Тамаш одобри израду докторске дисертације **ТИП СТАНОВАЊА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ОСОБА СА ИНТЕЛЕКТУАЛНОМ ОМЕТЕНОШЋУ**.

Комисија:

др Ненад Глумбић, ванредни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију

др Милица Глигоровић, ванредни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију

др Иван Јерковић, ванредни професор Филозофског факултета у Новом Саду